

DAGU: GÜVENLİ HABER PAYLAŞIM SİSTEMİ

Serhat Orakçı

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. “Dagu: Güvenli Haber Paylaşım Sistemi”, İNSAMER, 15.05.2019.

 Analiz

Bundan üç yıl kadar önce Etiyopya’ya gerçekleştirdiğim bir seyahat esnasında lokal bir topluluk tarafından işletilen bir haber sisteminin varlığını öğrenmiştim. Dagu adı verilen bu geleneksel sistem beni hem oldukça şaşırtmış hem de içinde yaşadığımız çağ ve güvenilir haber kaynakları hakkında düşünmeye sevk etmişti.

Malum olduğu üzere kitle iletişim araçlarının vızır vızır işlediği bir çağdayız artık. Sosyal medya hesaplarımıza ve mail adreslerimize gelen bildirimlerin ardı arkası kesilmiyor. Gün boyu o kadar çok haberle karşılaşılıyor ki hangisinin doğru hangisinin yanlış ya da hangisinin faydalı hangisinin faydasız olduğunu bile ayırt etme gereği duymuyoruz.

Bu yoğunlukta çok önemli haberlerin dahi güvenilirliğini sorgulamaya üşeniyoruz. Pekişmiş kanaatlerimize güvenerek haberi

veren kişi ya da kurumun imajına bakıyoruz sadece. Hatta bazen üstlenilen propagandaya hizmet ediyorsa bu imaj bile önemsizleşebiliyor. Üstelik ekranımıza düşüveren haber kırıntılarını sorgusuz sualsiz biz de yeniden başkalarıyla paylaşıyoruz. Saatler sonra paylaşımın asılsız olduğu ya da haberin hatalı olduğu anlaşılabilir bile kimsenin yüzü kızarmıyor. Bildiğiniz gibi bu tarz haberler üretmek şimdilerde revaçta. Maksat “tıklanma” almak ve reklam bağlamak; haberin doğruluğu ise önemsiz bir detay.

Aslında kamuoyunu yanlış haberlerle meşgul etmenin de cezai bir yaptırım olmalı ama bu kadar büyük bir ağ içerisinde milyonlarca paylaşımın dürüstlüğüne teyit etmek imkânsız gibi bir şey. Lakin bu bilgi kirliliğine rağmen girişte değindiğim gibi güvenilir haber kaynaklarına sahip küçük topluluklar da var yeryüzünde.

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İslam toplumlarında haberin, bilginin kaynağı ve güvenilirliği oldukça mühim bir mesele olmuştur her zaman. Herhangi bir haber getiren kişinin şahsi özelliklerine, geçmişine, soyuna sopuna bile bakılırdı. Bu geleneğin en güzel örneklerinden biri hadis rivayetçiliğidir ki, hadis alınan kişinin tam manasıyla güvenilir bir kaynak olması gerekir. En ufak bir şüphe varsa alınan hadise gölge düşer. Bu açıdan hadis aktarım geleneğimiz örnek alınması gereken mükemmel bir işleyişe sahiptir.

Bu geleneğin belli oranda yansıdığı günümüz topluluklarından biri de Afar topluluğudur. Eskiden Habeşistan olarak bilinen bölgede yaşayan Afar insanları Etiyopya, Eritre ve Cibuti arasına dağılmış bir topluluk. Bu topluluğun en önemli özelliklerinden biri Dagu ismini verdikleri sözlü bir haber paylaşım sistemine sahip olmaları. Dagu geleneğinde önemli haberler ağızdan ağıza çok güvenli bir şekilde nakledilebilmekte.

Dagu aktarım sistemi şu şekilde işlemekte: Karşılaşan iki yolcu önce birbirlerini selamlarlar. Yaşça büyük olan söze başlayarak kendini tanıttıktan sonra diğer yolcu da kendini tanıtır. Bir süre sohbet ettikten sonra biri diğerine, “Kulakların ne duydu, gözlerin ne gördü?” diyerek nakledeceği bir dagusunun olup olmadığını sorar. Eğer dagu olabilecek mahiyette önemli bir haber varsa o kişi bunu diğerine aktarır. Dagu olacak haber evlilik, ölüm, çatışma, savaş, hırsızlık, doğal afet vb. şeyler olabilir. Yolcular kendi aralarında dagu paylaşımı yaptıktan sonra yollarına devam

ederler ve vardıkları yerde yolda topladıkları daguları önce topluluğun ileri gelenleri ile sonra da buldukları yerdeki diğer insanlarla paylaşırlar.

Dagu aktarımında en önemli unsur tarafların birbirlerine güvenmeleridir. Çünkü kaynağı güvensiz olan bir dagunun paylaşılması suç kabul edilmektedir. Bile bile kamuoyuna yanlış dagu yayan kişilere cezai yaptırımlar uygulanır. Eğer bir kabilenin bir mensubu yalan dagu yaymakla suçlanmışsa kabilesinde ne kendisinin ne de yakın akrabalarının itibarı kalır. Yalan dagu için uygulanan cezalar kayıt altına alınır ve hiçbir zaman unutulmaz. Bu yüzden bir insanın yalan dagu yayması nerdeyse imkânsızdır. Dagu sisteminde tam bir sosyo-kontrol mekanizması bulunmaktadır.

Bir kabilenin bir mensubu yalan dagu yaymakla suçlanmışsa kabilesinde ne kendisinin ne de yakın akrabalarının itibarı kalır.

Medyada asılsız, uydurma, manipülatif, iftiraya varan bazı haberleri gördükçe ister istemez bu dagu geleneği aklıma geliyor. Biz Müslümanların en fazla dikkat etmeleri gereken konulardan biri, alınan ve dağıtılan haberlerin kaynağının güvenilir olmasıdır. Ancak bizler bu hassasiyeti kaybetmiş durumdayız. Şimdilerde önemli olan, güvenilir haber

aktarımı değil hızlı haber aktarımı. Bu yüzden de zihinlerimiz teyit edilmeyen haberler çöplüğünü andırmakta. Oysa bu tür güçlü ve önemli geleneklerin temel dinamikleri, modern gereksinimler etrafında yeniden yorumlanabildiğinde, güvenilir kaynaklara çok fazla ihtiyaç duyduğumuz bu çağda, itibar gören insani ve güvenilir yeni iletişim sistemleri inşa edilebilir pekâlâ.